

(ה)קונגרס היהודי העולמי

(World Jewish Congress), ארגון יהודי בין-לאומי. הק' נוסד ב-1932 אך רק ב-1936 החל בפעילות מעשית. הק' בא במקום 'ועד המשלחות היהודיות' (Comité des Délégations Juives) שהוקם במטרה לקדם את דרישות היהודים בוועידת השלום שנערכה בפריס אחרי מלחמת העולם הראשונה.

בין הארגונים שהיו חלק מהק' היה הקונגרס היהודי האמריקני (American Jewish Congress) שב-1918 הוקם למטרה חד-פעמית – כינון 'ועד משלחות יהודיות' וב-1922 אורגן מחדש כארגון של קבע. הקונגרס היהודי האמריקני התנגד למה שראה כמנהיגות מתבוללת ופלוטוקרטית של יהודים יוצאי גרמניה בארצות-הברית, וחתר להעמיד במקומה מנהיגים מקרב המוני היהודים בארצות-הברית שיהיו מאורגנים באורח דמוקרטי. הנחת היסוד של הק' היתה שהיהודים הם אומה, והמגמה בהקמתו היתה ליצור מערך הגנה עולמי ליהדות נגד הנאציזם והאנטישמיות.

הק', וכן הקונגרס היהודי האמריקני, בהנהגתו של הרב סטיון ויז, היו בין הארגונים הראשונים שלחמו בנאציזם. בראשית מרס 1933 אירגן הקונגרס היהודי האמריקני עצרת-עם גדולה ב'מדיסון סקוור גארדן' בניו יורק במחאה על הטרור שהפעילו הנאצים נגד יהודים. במאי אותה שנה אורגן מצעד כמחאה נגד שריפת ספרים בגרמניה.

הקונגרס היהודי האמריקני הצטרף ל'חרם האנטי-נאצי' על סחורות מגרמניה, היה הארגון המרכזי בתנועת החרם וניסה להשפיע על ממשלת ארצות-הברית להגמיש את ההגבלות על ההגירה לארצות-הברית כדי לאפשר את בואם של פליטים יהודים רבים יותר. עם זאת היסוד הקונגרס היהודי האמריקני וארגונים יהודיים אחרים להפעיל לחץ למען חקיקה להגדלת מיכסות ההגירה, מחשש פן יוביל צעד כזה דווקא להטלת עוד הגבלות. אחרי פרוץ מלחמת-העולם השנייה עברה הנהלת הק' מאירופה לארצות-הברית ופעלה משם, ופקידי הקונגרס היהודי האמריקני סייעו ביצירת גישה לפקידי הממשל.

נחום גולדמן עמד בראש הוועדה המינהלית של הק', ליאון קובוביץקי (לימים אריה קובובי) היה הממונה על פעולות ההצלה; אריה טרטקובר ניהל את מחלקת הסעד, ומוריס פרלצווייג היה הממונה על המחלקה המדינית. מאמצי הק' להגיש סעד וסיוע עמדו בפני מכשולים רבים עקב סירובה של ממשלת ארצות-הברית להתיר משלוחי מזון למרות ההסגר על אירופה ועקב האיסור להעביר כספים למדינות הכבושות.

הק' גם סבל מחוסר במשאבים. למרות הקשיים הללו, הפעילו הק' והקונגרס היהודי האמריקני לחץ תמיד על ממשלת ארצות-הברית ועל שגרירויות בעלות-הברית. הם הפעילו שדולה והפגנות המונים כדי להניע לפעולה שתקל את מצוקתם של יהודי אירופה.

ביולי 1942 ובמרס 1943 אירגן הקונגרס היהודי האמריקני עצרות-עם רבות משתתפים ב'מדיסון סקוור גארדן' שבניו יורק ובערים רבות אחרות ברחבי ארצות-הברית כדי להפיץ ברבים את הידיעות בדבר מצוקת יהודי אירופה וכדי לקרוא לממשלות ארצות-הברית ובעלות-הברית לנקוט פעולות להצלת היהודים שנשארו חיים.

הגורם המרכזי שיצר מודעות בארצות הברית אודות מה שאירע ליהודי אירופה היה מברק ששלח באוגוסט 1942 נציג הק' בז'נוה ד"ר גרהרט ריגנר (ראה ריגנר, מברק) ובו תיאור תוכניות הגרמנים לפתרון הסופי'. כול תקופת המלחמה היו נציגי הק' באירופה מקור המידע העיקרי אודות גורלם של יהודי אירופה.

הרב וייז, נשיאם של שני הארגונים, היה המנהיג היהודי הפעיל שניהל את המגעים עם חוגי הממשל של ארצות-הברית, גישתו לנשיא פרנקלין דלנו רוזולט והשפעתו עליו היו מוגבלות. ביולי 1943 השיגו וייז וגולדמן את הסכמתו של רוזולט לשלוח לרומניה כסף לסיוע ליהודים ולהצלתם. וייז הוא שדיווח לשר האוצר הנרי מורגנטאו על שואת יהודי אירופה ורכש את אהדת מורגנטאו למאמצי ההצלה.

נראה ששני גורמים הם שהיו המכריעים ביותר בהקמת ה'ועד לעניני פליטים' ב-1944: משרד החוץ בהעברת הכספים, ואחר-כך הדין-וחשבון ששלח האוצר לנשיא.